

with other nations. The psychological feature of ethnos is determined on the basis of certain linguo-cognitive parameters.

Purpose of this article is the analysis of linguo-cognitive parameters of ethnic identity. Such parameters mean projection of ethnos differentiating features onto the cognitive functions of consciousness and its language peculiarities.

Results. Psychological traits of ethnos are a virtual complex of specific features, temperament, peculiarities of mental functions of ethnic consciousness, collective subconscious, reflected in the cultural universals, mental and cultural stereotypes, archetypes, and is verbalized in the different discourse practices.

The ethnic character is determined via most distinctive psychological features, inherent to an ethnos. The ethnic temperament is a standardized way to react to the certain situation, inherent to the majority of people within an ethnos. The parameter of ethnic consciousness is a virtual phenomenon due to the fact that consciousness is individual, but every ethnos has its own most vivid psychological features, conceptual structures, set of evaluations, ways of world conceptualization and inner reflexive perception comprising the collective spirit of a nation. The main exhibitor of ethnic consciousness is the language of an ethnos that preserves in a sign form and translates from generation to generation peculiarities of cognitive experience of a nation, ways of conceptualization and categorization, ethnic stereotypes, constants of culture etc. The most significant component of ethnic consciousness is the ethnic mentality representing the nation's way of thinking. The scope of ethnic consciousness also includes ethnic feelings as the emotional attitude of people towards their own ethnos, its interests and values, as well as their attitude towards other ethnoses, their interests and values. Collective subconscious as a parameter of ethnicity is inherited and unchangeable complex of psychic processes that do not belong to the sphere of consciousness, but are realized in it in a form of archetypes and stipulated by human genetic memory.

Conclusion. The linguistic and cognitive parameters of ethnic identity enable to characterize ethnos as a group. They represent the signs of categories of cultural grammar, mental programs, constants of culture, denotations of ethnic stereotypes, precedent phenomena, archetypes and symbols specific to communicative conduct.

Keywords: ethnos; ethnic identity; ethnic character; ethnic consciousness; collective subconscious; mentality; ethnic feelings; categories of cultural grammar; mental programs.

Надійшла до редакції 12.02.18

Прийнято до друку 15.03.18

УДК 811.161.2:7.046:821.161.2Я.САВЧЕНКО

ЧИСТЯК Дмитро Олександрович,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри романської філології
Київського національного університету
ім. Т. Шевченка
e-mail: dmytro.tchystiak@gmail.com

КОСМОГОНІЧНА КОНЦЕПТОСИСТЕМА В ПОЕЗІЇ ЯКОВА САВЧЕНКА

У статті здійснене моделювання вербалізації космогонічної картини світу в поетичних текстах видатного українського письменника Якова Савченка в контексті концептуальної картини світу в мові українських поетів-символістів. Поетичним текстам Я. Савченка властиві специфічні риси міфопоетичної космології, що відрізняють її від космологічного світобачення авторів інших символістських текстів. Це передусім негативна естимация СОНЦЯ, а також НЕБА. Структурування КОСМОСУ здійснено за допомогою серії концептуальних опозицій: СВІТЛО–ТЕМРЯВА, ПОЧАТОК–КІНЕЦЬ, ВЕРХ–НИЗ, МИТЬ–ДОБА. ВЕРХ і НИЗ набувають не тільки міфологічного, а й теріоморфного втілення: БЛІЙ ПТАХ – в опозиції до ЗМІЯ, ЧОРНОГО ЗВІРА, СФІНКСА-КІСТЯКА. Докладно вербалізований НИЖНІЙ СВІТ, репрезентований концептами МОРЕ, ОКЕАН, БЕЗОДНЯ. Серед центральних концептів авторського часопростору – СВІТОВЕ ДЕРЕВО, ВІЧНІСТЬ. Динаміку, акціональність космології (що наближають її до космогонічних та апокаліптичних мотивів) утілюють ВОГОНЬ, ВОГНЯНА

КОЛІСНИЦЯ, НЕБЕСНА БИТВА. Перспективним постає компаративне дослідження міфопоетичних картин світу українських письменників-символістів із подальшим зіставленням одержаних результатів із національними традиціями інших народів цього ж мистецького напрямку, зокрема концептосистеми бельгійського символізму, адже основи для такого дослідження закладені нами в попередніх наукових розвідках.

Ключові слова: символ, символізм, космогонія, концептосистема, міф, міфологічна універсалія, архетип, міфосвіт, текст.

Постановка проблеми. У філологічній науці та суміжних наукових дисциплінах зростає інтерес до проблеми виявлення структурних і семантичних зв'язків, генерованих у мовній системі особливостями міфологічного світовідчуття. Можна зауважити, що ці явища належать до ширшого контексту міждисциплінарних студій, які мають на меті розкрити закономірності функціонування структур, що генерують процес знакоутворення на ментальному рівні. Актуальність виявлення міфопоетичної космогонії в мові художнього тексту обґрунтована нуклеарною структурою міфопоетичного субстрату в процесі художньої концептуалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми. Останнім часом у філологічній науці активізуються актуальні дослідження мовних картин світу, етнічних концептосфер і «міфів етносу», які розкривають специфіку взаємодії мовних явищ через аналіз різних рівнів семіосфери культури, розглянуті в міфопоетичному аспекті в працях П. Брюнеля, О. Веселовського, М.-К. Гюс-Брішар, Ж. Дюрана, М. Еліаде, Р. Жірара, І. Зварича, О. Колесника, О. Косарева, Н. Лисюк, Є. Мелетинського, А. Слухай, Н. Слухай, В. Топорова, І. Франк-Каменецького, Н. Фрая, О. Фрейденберг та ін. У цьому контексті перспективним видається поширення запропонованої нами методики лінгвопоетичного аналізу [1; 2] давньогрецького міфологічного інтертексту у франкомовному художньому тексті (на матеріалі драматургії М. Метерлінка) на ширші текстові масиви, передусім на дослідження художньої мови представників українського символізму, що дозволить розпочати вирішення проблеми космологічної семантики в художньому тексті.

Мета статті – моделювання вербалізації космогонічної картини світу в поетичних текстах видатного українського письменника Якова Савченка.

Виклад основного матеріалу. Яків Савченко (1890–1937) відомий передусім як поет-символіст, а також як журналіст, літературознавець і дослідник кіно (ще один приклад світоглядного синтезу мистецтв). Яр Славутич називає Я. Савченка третім серед символістів після П. Тичини і Д. Загула. ««Мерці і тіні й кістяки», якісь містичні воїни в панцерах і шоломах, кров, «смерть, Нірвана, вічна тьма», «мертва тиша небуття», – такі основні атрибути його поезії». Творчість Я. Савченка Я. Славутич кваліфікує як «символістично-містичну» [3, с. 15–16]. З. Рибчинська, визначаючи світоглядно-естетичні засади поетичної творчості Я. Савченка, підкреслює, що спільність між романтизмом та модернізмом в українському контексті (особливо важливим тут є наголос на національному відродженні) виявилася в намаганнях установити зв'язок зі світовою літературою, у сповідуванні принципу вільної творчості поета та «вільної форми», в особливій увазі до мови: пошуку нових слів на означення переходових психічних станів, синестезії, розвитку та розбудові символіки [4].

Катастрофічні мотиви, намагання пізнати, розгадати таємницю всесвіту, а також власного внутрішнього світу, що не піддавалися дискурсивному викладові й сприяли розвитку й видозміні структури поетичного символу, більше чи менше характерні для всіх поетів угруповання «Молода муза». Однак лише для кількох вони стали визначальними – передусім для Володимира Кобилянського та Якова Савченка. Поет послідовно реалізує символістську естетичну програму, зосереджуючись не так на зображенні, як на вираженні, не так на повідомленні, як на навіюванні. Савченкова інтерпретація світу розгортає художній простір, що за своєю природою і структурою

близький до «готичного» роману пізнього німецького романтизму. У збірці [5] досліджено 82 тексти загальним обсягом понад 6 200 слововживань, середня довжина тексту 76 лексем.

Одна з найприкметніших рис поетиченого космосу Я. Савченка – переважно негативна концептуалізація СОНЦЯ: Сонцем отруєні, соняшно-п'яні // Блиске Сонце безумне над нами, // Шати небесні нестерпно червоні. // Роки за роками, ночі за днями // Ходим під Сонцем отруєно-сонні. (Савченко, Сонні, с. 4–5); Ходять під Сонцем – Сонцем убиті, // Ходять під Сонцем – убиті, – // Сонцем убиті – Трупи, Мерці. // Цвинтарі Сонця. І соняшний льот. // Сонцем убиті проходять в Огні. // Сонце безумно сміється з висот, // Сонце безумно сміється з висот, – // Сонце вбиває, вбива на землі. <...> На Цвинтарі Сонця не зрушиться тиша // Ні вибухом грому, ні стрілом гармат. // А Сонце палає безумніш і зліш, // А Сонце палає безумніш і зліш, – А Сонце, як ворог, а Сонце, як кат! (Савченко, Сонце, с. 6–7); Пив я Соняшну Отруту – // І в останнім випив смерть. // Яривсь, ярився червоний. // Цвів-же цвів же злий Огонь, – // Пив я Соняшну Отруту, // Пив палаючий Огонь. (Савченко, Двадцять весен білих-білих... с. 8); Ще Огонь цвіте-огніе, // Але Сонцем мертвий я. // Я пройшов своє належне, // Я пройшов свої поля. (Савченко, Двадцять весен білих-білих... с. 8); Підніметься грізно Сокира над ними – // і тихі вмірають під Сонцевий сміх. (Савченко, Діти Звіра, с. 19–20); Умер я красиво від Сонцевих жал – // І в деннім полоні красиво я сплю. (Савченко, Я тихий між ними, як привид, як тінь... с. 42); Хай смерть. Нірвана. Вічна тьма, // Мовчанне в чорній глибині. // Але погасне соняшна тюрма, // І сонце не запалить дні. (Савченко, Хай смерть. Нірвана. Вічна тьма... с. 47). Така інтерпретація різко контрастує з концептуалізацією та вербалізацією СОНЦЯ як у традиційній міфологічній космології різних культур, так і в символізмі, адже, як слушно зауважила Н. Ареф'єва, «символіка Сонця в міфопоетиці багатьох народів пов'язана тільки з позитивними якостями» [6, с. 209].

Однак, поряд із тим, у текстах Я. Савченка наявні й приклади позитивної естимації денного світила: Розливає сонце хвилі – // Річку золоту. // Впало сонце і хвилює, – // Не перепливти! <...> Впало сонце і хвилює // Морем по землі! <...> Потекли ясні озера // В соняшні моря, – // Не нагнать страшином химерам // Мого корабля. (Савченко, Сні, с. 62–63); Тільки сонцем усміхнись, // Сонцем струн моїх торкнись, – // Ясним сонця усміхнись. (Савченко, с. 84); Марили соняшно ми на землі, // Душі ужалені злобою днів. (Савченко, В кораблі, с. 86). ДОБРУ Сонця протиставлене ЗЛО Землі: Над нами Сонце, злотні шати, // А тут – Звірина земля. <...> Ударь же, Сонце, блискавками! – // Згори, Звірина земля! (Савченко, Безумно жить. І проклинати... с. 30). Подібно до «Слова о полку Ігоревім», де Русь – онуки бога сонця Дажбога, поет вербалізує ідею походження від Сонця: Ми од Сонця пішли – ні стежок, ні сліда. <...> Там їм Сонце влуча, розбиває серця. // Ми ж проходимо у тьмі без мети, без дорог, // Наша путь, темна путь без кінця. (Савченко, Вгорі в низу, с. 53). Пор. також образ «дітей Сонця» в поезії російського символізму [7, с. 289].

Не менш рідкісною слід уважати негативну естимацію НЕБА: Шати небесні нестерпно червоні (Савченко, Сонні, с. 4); Безум небесний з мечем у руці (Савченко, Сонце, с. 6). Поряд із СОНЦЕМ, до найбільш детально вербалізованих належить ВОГОНЬ, асоційований як зі ЗЛОМ (Цвів-же цвів же злий Огонь – Савченко, Двадцять весен білих-білих... с. 8), так і з ДОБРОМ (О, як страшно блукать серед вічної тьми. // О, як маряться світ і огні – Савченко, Вгорі в низу, с. 53). Отже, як і належить міфопоетичному мисленню, амбівалентний, такий, для якого опозиція ДОБРО – ЗЛО може бути первісно не релевантною. За допомогою вербалізацій ВОГНЮ (зокрема й ВОГНЯНОЇ КОЛІСНИЦІ) автор вербалізує концепт НЕБЕСНОЇ БИТВИ, що містить апокаліптичні елементи (пор. давньогрецькі міфи про битву Зевса з Титанами та велетенським драконом Тифоном – «Титаномахію» і «Тифономачію», давньоскандинавський міф про небесну битву, «Апокаліпсис» Івана Богослова): Я нижу, нижу Намисто – // І нема йому кінця. // А за стінами огнисто // Стріли кидають Сонця. <...> А за стінами – вулкани, // Колесниці огняні. // Світ горить в огні червонім... <...> В

небі шляхи простяглися // Від огненних колесниць. <...> Небо ранами огніє, // Небо лле гарячу кров. (Савченко, Намисто, с. 38–39)

Різноманітної вербалізації зазнає й ТЕМРЯВА: ...Там Тьма страшна. Оселя Злого. // В оселі Жах стоокий спить. (Савченко, Він, с. 26); У Темного, Вічного ім'я нема... // Він спить непробудно, замкнувши Чертоги. <...> І в Темного, Вічного Злоби нема... // Віки за віками минають, минають... // І ночі, і ночі, і ночі, і тьма... // ...Драconi вартують... Драconi дрімають... (Савченко, У Темного, Вічного..., с. 29); А тут Полон. А тут Темниця – // А тут – сичанне Чорних Змій. <...> Він зна нащо, чия Темниця, // Завіщо помста Чорних Змій. (Савченко, Птиця, с. 34–35); Хай смерть. Нірвана. Вічна тьма, // Мовчанне в чорній глибині. (Савченко, Хай смерть. Нірвана. Вічна тьма... с. 47). Функціонально близькою до ТЕМРЯВИ є НІЧ: Ти світ небес убив ночами (Савченко, Ти, с. 18); Дванадцять було їх од Чорного Звіра, // Од Чорного Звіра в бездонних ночей. <...> І вмерли дванадцять од Чорного Звіра, // І вмерли дванадцять на грані ночей... (Савченко, Діти Звіра, с. 19–20); І в Темного, Вічного Злоби нема... // Віки за віками минають, минають... // І ночі, і ночі, і ночі, і тьма... // ...Драconi вартують... Драconi дрімають... (Савченко, У Темного, Вічного..., с. 29). На відміну, скажімо, від поетичних текстів Б.-І. Антонича, де ЗОРІ зазнають різноманітної концептуалізації й детальної вербалізації, у мові Я. Савченка цей концепт репрезентований мінімально: О, зоряні душі, закляті Огнем! (Савченко, Закляті, с. 46).

НИЖНІЙ (підземно-водний) СВІТ репрезентують: БЕЗОДНЯ: Тече Огонь і злобно світе // В Безодню Білу без мети. (Савченко, Спокон-Віків, с. 23); ...Він довго йшов по горах темних, // Страшні Безодні поминав. // І Світу ждав країв надземних, // І в Чудо вірив, Чуда ждав. <...> І падав Він в провалля чорні – // І там без Чуда умірав... (Савченко, Він, с. 24); МОРЕ: Впало сонце і хвилює // Морем по землі! <...> Потекли ясні озера // В соняшні моря, – // Не нагнать страшним химерам // Мого корабля. (Савченко, Сні, с. 62–63); Своїм лицем дививсь чужинець // Своїм лицем дививсь на море. <...> Загинув він. Не йде до моря. // Нема його. Синіють ночі. // А Тінь його іде до моря, // А Тінь дійти до моря хоче. (Савченко, Він був один... І йшов до моря... с. 68); ОКЕАН: На верхів'ях гір високих // Колихавсь туман. // А внизу, як птах в полоні, // Бився океан. <...> Але небо океану // Їх вертало знов. <...> За верхів'я гір високих // Піднімавсь туман. // А внизу, в німих гранітах, // Плакав океан. (Савченко, Океан, с. 49).

Істотне місце посідає такий універсальний концепт, властивий міфологічним традиціям мало не всіх народів світу, як ЗМІЙ (Чорний Змій, Змій-Дракон, Дракон, Дракон-Кінь): ...Вартує двері Мертве Око. // Вартує двері Чорний Змій. <...> ...О, хто открис Мертве Око // І встромить Змію в серце ніж?! (Савченко, Він, с. 25); В Чертогах мовчазність страшна і німа. // Два Змії-Драconi вартують Чертоги. <...> І в Темного, Вічного Злоби нема... // Віки за віками минають, минають... // І ночі, і ночі, і ночі, і тьма... // ...Драconi вартують... Драconi дрімають... (Савченко, У Темного, Вічного..., с. 29); І змієм буть. І буть, як діти, // І кров гарячу пить із чаши. (Савченко, Безумно жить. І проклинати... с. 30); Вміра зо мною Змій лукавий – // Нехай засне... Ще мить пожди. // Тепер іди. Замикуй двері – // І Змія не буди... (Савченко, Проходь, як ворог, таємничо... с. 32); Він білий був. І звався Птиця // В Оселі иншій, не земній. // А тут Полон. А тут Темниця – // А тут – сичанне Чорних Змій. <...> І люто ранять його Змії, // І гнів над білим їх сліпий, – // Уся душа од жал огніє – // А він і гордий і німий. <...> Він зна нащо, чия Темниця, // Завіщо помста Чорних Змій. // І зна, що знов він буде Птиця // В Оселі иншій, не земній. (Савченко, Птиця, с. 34–35); Світ горить в огні червонім, // Блиск сталевий Змійних крил. // В бій летять Драconi-Коні, // Регіт зброї, співи стріл. <...> Змії, Демони сплелися // В дощах денних блискавиць. <...> Потомились Змії, Коні, // Не луна бойовий клч. // В небі – знаки лиш червоні, // Небо – поле Змійних січ. (Савченко, Намисто, с. 38–39). Функціонально близьким є ЧОРНИЙ ЗВІР: Дванадцять було їх од Чорного Звіра, // Од Чорного Звіра в бездонних ночей. // Їх косить, їх косить червона Сокира, // Їм смутно всміхаються душі людей. <...> І вмерли дванадцять од Чорного Звіра, // І вмерли

дванадцять на грані ночей... // О блиска, о блиска безумно Сокира! // О, журно всміхаються душі людей!... (Савченко, Діти Звіра, с. 19–20).

На противагу ЗМІЄВІ та ЧОРНОМУ ЗВІРОВІ, що уособлюють НИЖНІЙ СВІТ, високопозитивною є естимація такого репрезентанта ВЕРХНОГО СВІТУ, як ПТАХ: Він білий був. І звався Птиця // В Оселі инший, не земній. <...> І люто ранять його Змії, // І гнів над білим їх сліпий, – // Уся душа од жал огніє – // А він і гордий і німий. <...> Він зна нащо, чия Темниця, // Завіщо помста Чорних Змії. // І зна, що знов він буде Птиця // В Оселі инший, не земній. (Савченко, Птиця, с. 34–35). Саме БІЛИЙ ПТАХ, а також СОНЦЕ в його позитивній іпостасі (відносно рідкісній для поетичного мовлення Я. Савченка), репрезентують позитивний НАДЗЕМНИЙ СВІТ: ...Він довго йшов по горах темних, // Страшні Безодні поминав. // І Світу ждав країв надземних, // І в Чудо вірив, Чуда ждав. (Савченко, Він, с. 24); Він білий був. І звався Птиця // В Оселі инший, не земній. // А тут Полон. А тут Темниця – // А тут – сичанне Чорних Змії. (Савченко, Птиця, с. 34–35); Роскрив ти в небі два крила, // Спинивши льот надгорний. (Савченко, Роскрив ти в небі два крила... с. 82).

Космологічне СВІТОВЕ ДЕРЕВО вербалізоване як дуб віковичний, ліс віковичний: І так ще здавалось, чи снилось колись: // ... Дуби віковичні не гнулись вітрами, // А грізно шуміли, гойдали гілками, // І бурею пісні лісами неслись... // І так ще здавалось, чи снилось колись... <...> І ліс віковичний палає... горить... (Савченко, І так ще здавалось, чи снилось колись... с. 89). Варіант розглянутого концепту – ГОРА: ...Він довго йшов по горах темних, // Страшні Безодні поминав. (Савченко, Він, с. 24); На верхів'ях гір високих // Колихавсь туман. // А внизу, як птах в полоні, // Бився океан. <...> За верхів'я гір високих // Піднімавсь туман. // А внизу, в німх гранітах, // Плакав океан. (Савченко, Океан, с. 49).

Часовий компонент міфологічного часопростору (хронотопу) репрезентують ВІКИ, ВІЧНИЙ, ВІЧНІСТЬ: Ти світ небес убив ночами, // І йдеш, Глухий, як дим над нами // В нові віки із тьми віків. (Савченко, Ти, с. 18); ...І так було спокон-віків: // Колись із Тьми Огонь пролився, // І світ стражданнем запалився, – // Спитай поетів, мудреців. (Савченко, Спокон-Віків, с. 23); Але всміхався загадково // З віків туманних Сфінкс-кістяк. <...> Одвічним сном дрімала Тиша. // В віках туманних Сфінкс мовчав... <...> ... Вартує двері Мертве Око. // Вартує двері Чорний Змії. // За ними вічно, непробудно // Заснув з ключами Чародій. (Савченко, Він, с. 25); У Темного, Вічного імя нема... // Він спить непробудно, замкнувши Чертоги. <...> І в Темного, Вічного Злоби нема... // Віки за віками минають, минають... // І ночі, і ночі, і ночі, і тьма... // ...Драconi вартують... Драconi дрімають... (Савченко, У Темного, Вічного..., с. 29); Хай смерть. Нірвана. Вічна тьма, // Мовчанне в чорній глибині. // Але погасне соняшна тюрма, // І сонце не запалить дні. (Савченко, Хай смерть. Нірвана. Вічна тьма... с. 47); Безстрастність. Покорність. Байдужність. Мовчанне. // Дорога у Вічність. І Вічність, як ціль. // Стерпів я нічє проклятє, знуцанне, – // Іду я у Вічність з шаблю на шабиль... (Савченко, З шаблю на шабиль, с. 61).

Вербалізовані концептуальні опозиції: СВІТЛО – ТЕМРЯВА: Там їм Сонце влуча, розбиває серця. // Ми ж проходим у тьмі без мети, без дорог, // Наша путь, темна путь без кінця. // О, як страшно блукать серед вічної тьми. // О, як маряться світ і огні. (Савченко, Вгорі в низу, с. 53); ПОЧАТОК – КІНЕЦЬ: ...Сплела Судьба Стежки, Дороги. // Початок їх в одній руці. // і знає Сфінкс, і знають боги, // Що в тім початку всі кінці. (Савченко, Він, с. 25); ВЕРХ – НИЗ: На верхів'ях гір високих // Колихавсь туман. // А внизу, як птах в полоні, // Бився океан. <...> За верхів'я гір високих // Піднімавсь туман. // А внизу, в німх гранітах, // Плакав океан. (Савченко, Океан, с. 49); МИТЬ, ДОБА – ВІЧНІСТЬ: Лиш чую і бачу добою на мить: // Спалахне легенда, забута літами, – // Мов сиплеться мрамур... Мов падають Храми... // І ліс віковичний палає... горить... // Лиш чую і бачу добою на мить. (Савченко, І так ще здавалось, чи снилось колись... с. 89).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Поетичним текстам Я. Савченка властиві специфічні риси міфопоетичної космології, що відрізняють її від космологічного

світобачення авторів інших символістських текстів. Це передусім негативна естимация СОНЦЯ, а також НЕБА. Структурування КОСМОСУ здійснено за допомогою серії концептуальних опозицій: СВІТЛО–ТЕМРЯВА, ПОЧАТОК–КІНЕЦЬ, ВЕРХ–НИЗ, МИТЬ–ДОБА. ВЕРХ і НИЗ набувають не тільки міфологічного, а й теріоморфного втілення: БЛИЙ ПТАХ – в опозиції до ЗМІЯ, ЧОРНОГО ЗВІРА, СФІНКСА-КІСТЯКА. Детально вербалізований НИЖНІЙ СВІТ, репрезентований концептами МОРЕ, ОКЕАН, БЕЗОДНЯ. Серед центральних концептів авторського часопростору – СВІТОВЕ ДЕРЕВО, ВІЧНІСТЬ. Динаміку, акціональність космології (що наближають її до космогонічних та апокаліптичних мотивів) утілюють ВОГОНЬ, ВОГНЯНА КОЛІСНИЦЯ, НЕБЕСНА БИТВА. Є підстави зробити висновок про те, що міфопоетична космологія Я. Савченка – найбільш своєрідна за своїми індивідуально-авторськими рисами серед усіх космологічних концептосистем українських символістів.

Перспективним постає компаративне дослідження міфопоетичних картин світу українських письменників-символістів із подальшим зіставленням одержаних результатів із національними традиціями інших народів цього ж мистецького напрямку, зокрема концептосистеми бельгійського символізму, адже основи для такого дослідження закладені нами в попередніх наукових розвідках [1; 2].

Список використаної літератури

1. Чистяк Д. О. Лінгвоміфопоетичний аналіз художнього тексту: навчальний посібник / Д. О. Чистяк. – К. : Журнал «Радуга», 2015. – 138 с.
2. Чистяк Д. Міфопоетична картина світу в бельгійському символізмі: монографія / Д. Чистяк. – К. : Журнал «Радуга», 2016. – 272 с.
3. Славутич Яр. Модерна українська поезія / Яр Славутич. – Філадельфія : Америка, 1950. – 71 с.
4. Рибчинська З. Символ як «текстова стратегія»: поезія Якова Савченка в контексті естетичних пошуків «Музагету» / З. Рибчинська // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. – 2008. – Вип. 44. – С. 276–287.
5. Савченко Я. Поезії. Книжка перша / Я. Савченко. – Житомир : Друкарня Робітник, 1918. – 100 с.
6. Арефьева Н. Г. Древнегреческие мифопоэтические традиции в литературе русского модерна (Владимир Соловьёв, Вячеслав Иванов) / Н.Г. Арефьева. – Астрахань : Астраханский гос. ун-т, 2007. – 270 с.
7. Ханзен-Лёве А. А. Русский символизм: система поэтических мотивов. Мифопоэтический символизм начала века. Космическая символика / А. А. Ханзен-Лёве. – СПб. : Академический проект, 2003. – 816 с.

References

1. Chystiak, D. O. (2015). *Linguomythopoeic analysis of the literary text*. Kyiv: Raduga (in Ukr.)
2. Chystiak, D. O. (2016). *The mythopoeic worldview in the Belgian Symbolism*. Kyiv: Raduga (in Ukr.)
3. Slavutych, Y. (1950). *Modern Ukrainian poetry*. Philadelphia: America (in Ukr.)
4. Rybchynska, Z. (2008). Symbol as a textual strategy: the poetry of Yakiv Savchenko in the context of aesthetic researches of “Muzaget” *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka (Bulletin of the Ivan Franko Lviv National University)*, 44, 276–287. (in Ukr.)
5. Savchenko, Y. (1918). *Poetry. First book*. Zhytomyr: Robitnyk (in Ukr.)
6. Arefyeva, N. (2007). *Ancient Greek mythopoeic traditions in the Russian Modernist literature (Vladimir Soloviov, Vyacheslav Ivanov)*. Astahan: Astrahan State University (in Russ.)
7. Hanzen-Love, A. (2003). *Russian Symbolism: the system of the poetic motives*. Mythopoeic symbolism in the beginning of the century. Cosmic symbolism. Saint-Petersburg: Academic Project (in Russ.)

CHYSTIAK Dmytro Olexandrovych,

Candidate of Philology, Associate Professor of Roman Philology Kyiv national Taras Shevchenko University

e-mail: dmytro.tchystiak@gmail.com

CONCEPTUAL SYSTEM OF COSMOLOGY IN THE POETRY OF YAKIV SAVCHENKO

Abstract Introduction. Contemporary linguistic studies are developing the conceptual analysis of the literary text to understand better the functioning of the nuclear structures that generate the semantics of some author's worldview as well as the worldview of some literary trends and more general semantic processes that were acting in the development of the worldview of Ukrainian language in diachronic aspect. The aim of this article is to start to develop the model of the worldview of the Ukrainian Symbolist conceptual system.

Purpose. The article deals with the modeling of the verbalization of the cosmological worldview in the poetic texts of the well-known Ukrainian Symbolist writer Yakiv Savchenko in the context of other Ukrainian writers of the Symbolist trend.

Methods. The method of the linguistic analysis of the mythopoeic cosmologic structures in the literary text was elaborated in our previous researches on the basis of studies of Ancient-Greek literary intertext in the early theatre of Maurice Maeterlinck and in the studies of the cosmologic conceptualization in the texts of Belgian symbolist poets.

Results. It is shown that structures of the conceptual cosmology in the texts by Yakiv Savchenko are generated by the series of conceptual oppositions: LIGHT vs DARKNESS, BEGINNING vs END, TOP vs BOTTOM that are involving mythological substratum: WHITE BIRD vs SNAKE, BLACK ANIMAL, SPHINX-SKELETON. The conceptualization reflects the functioning of symbolic temporal conceptual structures ARBOR MUNDI and ETERNITY. The dynamics of cosmology is represented by the concept of FIRE, FIRE CHARIOT and SKY FIGHT.

Originality. Poetic cosmology of Yakiv Savchenko generates original mythopoeic features such as the negative estimations of SUN and SKY that reflects the animistic conceptualization SUN = DEATH.

Conclusion. The studies of other poetic texts by the other Ukrainian Symbolist would help us to develop the model of the worldview of the Ukrainian Symbolist conceptual system to show the peculiarities of this important literary trend for the development of the Ukrainian language.

Key words: symbol; symbolism; cosmology; conceptual system; myth; mythological universal; archetype; mythological worldview; text.

Надійшла до редакції 05.02.18

Прийнято до друку 21.03.18

УДК 8 :81'367.625

ПИКАЛЮК Роман Володимирович,
кандидат філологічних наук, старший
викладач кафедри журналістики,
видавничої справи і редагування
Центральноукраїнського державного
педагогічного університету імені
Володимира Винниченка
e-mail: rom.ann@i.ua

КОНЦЕПТУАЛЬНА СИСТЕМА ТВОРУ ЯК ЧИННИК ІМПЛІКАЦІЇ МОДАЛЬНИХ ЗНАЧЕНЬ (НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ І. БАГРЯНОГО)

У статті досліджено вплив концептуальної системи художньої прози І. Багряного на реалізацію модальних значень. Розглянуто особливості взаємодії концептуальної системи художнього твору та його модальної організації в рамках динамічної моделі мовленнєвої діяльності автора. Визначено, що центральні в художній прозі І. Багряного концепти «СРСР» і «УКРАЇНА» функціонують у художніх творах як семіотичні системи, у кожній із яких наявні культурний, соціальний та інші коди. Імплицитна інформація, пов'язана з наявністю в тексті таких кодів, охоплює й систему модальних значень, що характеризують елементи зазначених концептів. Визначено, що вербалізація елементів певного концепту на початку або в кінці композиційної одиниці тексту визначає специфіку реалізації модальних значень у подальшому синтагматичному розгортанні тексту.

Проаналізовано основні засоби реалізації значень алетичної, епістемічної, деонтичної й аксіологічної модальностей, що характеризують елементи концептуальної системи, у художній прозі І. Багряного.

Ключові слова: модальність тексту, алетична модальність, епістемічна модальність, деонтична модальність, аксіологічна модальність, концепт, індивідуально-авторський концепт, картина світу письменника, динамічна модель мовленнєвої діяльності.